

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕОРІЇ (ПОЛІТИЧНІЙ ЕКОНОМІЇ)

Леоненко П.М.

В статті розкриті питання класифікації, структуризації та диверсифікації сучасних економічних теорій. Проаналізовані погляди вітчизняних і зарубіжних учених на сутність, структуру і майбутнє сучасного інституціоналізму в економічній науці.

Мета статті: розкрити суть та форми прояву понять «класифікація», «структуризація» та «диверсифікація» сучасних економічних теорій, різні підходи вітчизняних і зарубіжних учених у їх здійсненні; застосувати ці поняття в аналізі внутрішньої структури сучасного інституціоналізму, кола його представників та дискусій щодо нинішнього стану і перспектив розвитку сучасного інституціоналізму; показати певні особливості у «національних лініях» сучасного інституціоналізму (англо-американський, французький).

Зроблено загальні висновки.

1. Сучасна економічна теорія відзначається розгалуженістю, багатоманітністю, альтернативністю і навіть протилежністю концепцій, шкіл, течій, напрямів та характеризується надзвичайною різноплановістю. Її складові суттєво залежать від економічних, соціальних, політичних, культурних факторів та обставин, що характеризують конкретну епоху. Вони також змінюються з плином часу в залежності від зміни історичного становища. Складність реального світу обумовлює завжди ймовірність його пізнання та зміну значення різних теорій зі зміною часу.

2. Спроби загальної класифікації економічних теорій ґрунтуються на певних соціальних філософіях (варіанти лібералізму, соціалізму, гуманізму), що складають єдину об'єднуючу основу економічних наук. Оцінка значення інституційної системи та поведінки, що змінюються, залежить від тієї соціальної філософії, яку явно чи неявно сповідує той чи інший вчений.

3. Спроби загальної класифікації економічних теорій опираються на різні критерії. В результаті отримуємо різні варіанти загальних класифікацій, а також розміщення в спектрі шкіл, напрямів економічної науки сучасного інституціоналізму і його конкретної внутрішньої структури.

4. Надмірна багатоманітність, альтернативність та розгалуженість економічних теорій при спробах їх класифікації, а в подальшому при їх вивченні та практичному застосуванні, зокрема при виробленні економічної та фінансової політики, обумовлюють виникнення ряду проблем. Основні серед них: складність забезпечення неупередженого і збалансованого огляду всіх існуючих теорій та напрямів сучасної економічної думки, їх історичного розвитку; домінування неокласичної економічної теорії рівноваги у навчальному процесі та у фінансово-економічній практиці; неспроможність з'ясувати зв'язки між теоретичними моделями і реальністю; небезпека ізоляції чистої економічної теорії в «башті зі слонової кості» і неспроможність пояснення процесів і явищ реальності; зосередження на практиці на неокласичних теоріях мейнстріму, зокрема ринкового фундаменталізму, веде до серйозних провалів у економічній політиці, сприяє глибоким фінансово-економічним кризам.

5. У різних варіантах загальної класифікації економічних теорій місце і внутрішня структура інституціонального (чи інституціонально-еволюційного) напрямку визначаються дещо по-різному. Питання його внутрішньої структури продовжують залишатись дискусійними. Однак переважає виокремлення

«старого» (традиційного) і «нового» інституціоналізму як складників єдиного, а також включення до складу напряму неоінституціоналізму із значною кількістю теорій, що визначають сучасну неоінституціоналістську парадигму.

Ключові слова. *Класифікація, структурування і диверсифікація економічних теорій, сучасний інституціоналізм, традиційний (класичний) інституціоналізм, новий інституціоналізм, нова інституціональна економічна теорія, «синтез» інституціоналізму і посткейнсіанства.*

ИНСТИТУЦИОНАЛИЗМ И ЕГО МЕСТО В СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ (ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЭКОНОМИИ)

Леоненко П.М.

В статье раскрыты вопросы классификации, структуризации и диверсификации современных экономических теорий. Проанализированы взгляды отечественных и зарубежных ученых на сущность, структуру и будущее современного институционализма в экономической науке.

Цель статьи: раскрыть суть и формы проявления понятий «классификация», «структуризация» и «диверсификация» современных экономических теорий, различные подходы отечественных и зарубежных ученых в их осуществлении; применить эти понятия в анализе внутренней структуры современного институционализма, его представителей и дискуссий состояния и перспектив развития современного институционализма; показать определенные особенности в «национальных линиях» современного институционализма (англо-американский, французский).

Сделано общие выводы.

1. Современная экономическая теория отмечается разветвленностью, многообразием, альтернативностью и даже противоположностью концепций, школ, течений, направлений и характеризуется чрезвычайной разнообразностью. Ее составляющие существенно зависят от экономических, социальных, политических, культурных факторов и обстоятельств, характеризующих конкретную эпоху. Они также изменяются с течением времени в зависимости от изменения исторического положения. Сложность реального мира обуславливает всегда вероятность его познания и изменение значения различных теорий с изменением времени.

2. Попытки общей классификации экономических теорий основываются на определенных социальных философиях (варианты либерализма, социализма, гуманизма), составляющие единую объединяющую основу экономических наук. Оценка значения институциональной системы и поведения, что изменяются, зависит от той социальной философии, которую явно или неявно исповедует тот или иной ученый.

3. Попытки общей классификации экономических теорий опираются на различные критерии. В результате получаем различные варианты общих классификаций, а также размещения в спектре школ, направлений экономической науки современного институционализма и его конкретной внутренней структуры.

4. Чрезмерное многообразие, альтернативность и разветвленность экономических теорий при попытках их классификации, а в дальнейшем при их изучении и практическом применении, в частности при выработке экономической и финансовой политики, обуславливают возникновение ряда проблем. Основные среди них: сложность обеспечения беспристрастного и сбалансированного обзора всех существующих теорий и направлений современной экономической мысли, их

исторического развития; доминирование неоклассической экономической теории равновесия в учебном процессе и в финансово-экономической практике; несостоятельность выяснить связь между теоретическими моделями и реальностью; опасность изоляции чистой экономической теории в «башне из слоновой кости» и невозможность объяснения процессов и явлений реальности; сосредоточение на практике на неоклассических теориях мейнстриму, в частности рыночного фундаментализма, ведет к серьезным провалам в экономической политике, способствует глубоким финансово-экономическим кризисам.

5. В различных вариантах общей классификации экономических теорий место и внутренняя структура институционального (или институционально-эволюционного) направления определяются несколько по-разному. Вопрос его внутренней структуры продолжает оставаться дискуссионными. Однако преобладает выделение "старого" (традиционного) и «нового» институционализма как составляющих единого, а также включение в состав направления неинституционализма со значительным количеством теорий, определяющих современную неинституционалистскую парадигму.

Ключевые слова. Классификация, структурирование и диверсификация экономических теорий, современный институционализм, традиционный (классический) институционализм, новый институционализм, новая институциональная экономическая теория, «синтез» институционализма и посткейнсианства.

INSTITUTIONALISM AND ITS POSITION IN THE MODERN ECONOMIC THEORY (POLITICAL ECONOMY)

Leonenko P.M.

The article describes the issues of classifying, structuring and diversifying modern economic theories and analyzes the views of local and foreign scientists on the essence, structure and future of modern institutionalism in economics.

Aim of the article: to describe the essence and forms of realization of notions "classifying", "structuring" and "diversifying" of the modern economic theories and different approaches of local and foreign scientists to their realization; to apply these notions in the analysis of the internal structure of modern institutionalism, its representatives and discussions concerning the present condition and perspectives of development; to show definite peculiarities in the "national lines" of current institutionalism (British, American, French).

General conclusions:

1. Modern economic theory is characterized by embranchment, diversity, alternativeness and opposition of concepts, schools, directions. Its constituents are greatly dependent on the economic, social, political and cultural factors and circumstances characterizing separate epoch. They also change with the flow of time being dependent on the changes of historical conditions. Complexity of real world preconditions the probability of its perception and change of different theories with the flow of time.

2. Attempts of general classification of economic theories are based on definite social philosophies (variants of liberalism, socialism and humanism), constituting integrating basis of economic sciences. Assessment of changing institutional system and behavior depends on the social philosophy of the scientist.

3. Attempts of general classification of economic theories are based on different criteria. As a result there are different variants of general classifications, as well as

placement in the specter of schools, directions of economic science of modern institutionalism and its definite internal structure.

4. Excessive diversity, alternativeness and embranchment of the economic theories cause may problems at the attempts of their classification, further research and practical application, in particular during the development of economic and financial policy. The main problems include: complexity of providing unbiased and balanced view of all the existent theories and directions of modern economic thought, their historical development; domination of neo-classical economic theory of balance in the educational process and in financial and economic practice; impossibility to clarify connections between the theoretical models and reality; danger of isolation of pure economic theory in the unreachable and unidentified location and impossibility of explaining real processes and phenomena; concentration in practice on the neo-classical theories of mainstream, in particular market fundamentalism leads to considerable gaps in the economic policy and provokes deep financial and economic crises.

5. In different variants of general classification of economic theories the place and internal structure of institutional (or institutional-evolutional) direction are determined differently. The issues concerning its internal structure still remain controversial. Though, for the time being, the tendency to the separation of "old" (traditional) and "new" institutionalism as the constituents of single institutionalism, as well as inclusion of neo-institutionalism with the numerous theories forming its paradigm, prevails.

Key words: *classifying, structuring and diversifying of economic theories, current institutionalism, traditional (classic) institutionalism, new institutionalism, new institutional economic theory, "synthesis" of institutionalism and post-Keynesianism.*

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю реформування суспільного сектору економіки та новими підходами до управління державними фінансами в контексті концепцій сучасного інституціоналізму, зокрема інституціонально-інформаційної економіки. Вони розглядаються як теоретико-методологічна основа процесу ринкового реформування взагалі і забезпечення стійкості державних фінансів зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовний аналіз стану, проблем інституціональних досліджень в світовій та російській літературі здійснив у своїй двотомній монографії професор О. С. Сухарєв [12]. Дослідження цих же питань та їх загальну оцінку в українській економічній літературі провели професори Р. М. Нурєєв і В. В. Дементьєв [10], академік НАН України А. А. Чухно, професори П. М. Леоненко і П. І. Юхименко [17]. Це своєрідні синтетичні джерела, що охоплюють значну за своїм обсягом зарубіжну та вітчизняну наукову літературу. Окрім того, в періодиці постійно з'являються статті провідних вітчизняних і зарубіжних учених на актуальні теми сучасного інституціоналізму.

Водночас питання розвитку концепцій інституціонально-інформаційної економіки та їх застосування до аналізу фіскального простору і стійкості державних фінансів є вкрай недостатньо дослідженими у вітчизняній та зарубіжній фінансово - економічній літературі.

Мета статті: розкрити суть та форми прояву понять «класифікація», «структуризація» та «диверсифікація» сучасних економічних теорій, різні підходи вітчизняних і зарубіжних учених у їх здійсненні; застосувати ці поняття в аналізі внутрішньої структури сучасного інституціоналізму, кола його представників та дискусій щодо нинішнього стану і перспектив розвитку сучасного інституціоналізму; показати певні особливості у «національних лініях» сучасного інституціоналізму (англо – американський, французький).

Викладення основного матеріалу. Щодо стану розроблення питання про класифікацію основних шкіл і напрямів новітнього етапу розвитку економічної теорії

відомий російський дослідник історії економічної думки професор О. Г. Худокормов констатує: з вивчення цього питання «у вітчизняній літературі міститься вкрай мало відомостей і публікацій. Навіть солідні навчальні курси часто обмежуються переліком і описанням сучасних західних теорій, не ставлячи питання про їх походження, підпорядкованість, тенденції еволюції та загальної класифікації» [16, 353]. Зауважимо, що у даному випадку навчальні курси і програми є лише відображенням загального стану розроблення зазначених питань в науково – дослідній економічній літературі. Серед поодиноких досліджень цих питань відзначимо праці О. С. Сухарева, О. Лібмана, О. Г. Худокормова та колективну монографію ряду російських учених – економістів [7;9;12;16].

Насамперед необхідно розкрити значення класифікації сучасних економічних теорій і місця в них теорій інституціоналізму. На основі аналізу новітньої вітчизняної та зарубіжної економічної літератури виокремимо декілька варіантів вирішення цієї проблеми.

Важливе значення класифікації економічних теорій професор Фрібурзького університету (Швейцарія) Г. Бортіс підкреслює неодноразово і різним чином. «Взаємна конструктивна критика повинна впливати із глибокого та неупередженого тестування економічних теорій, - пише вчений. – Такий підхід може спростити процес узагальненої класифікації економічних теорій, яке б відображало головні пояснення, яких додержуються економісти. Систематизація потоку емпіричної та теоретичної інформації в цілому внесе ясність у викладання, прийняття рішень і розробку політики» [2, с. 20]. Дискусії між різними школами на основі загальної класифікації теорій могли б відбуватися в дусі терпимості та взаємного визнання альтернативних концептуальних точок. Однак, цього недостатньо, оскільки зовнішня взаємна повага іноді може означати взаємну необізнаність. Суттєвим тут є вивчення альтернативних підходів, тобто набуття теоретичного досвіду. Спеціаліст із суспільних наук, який не дослуховується до думки своїх теоретичних опонентів, серйозно стримує науковий прогрес та створює небезпеку стагнації у рамках зростаючого формалізму [2, с. 484].

Представники всіх напрямів економічної і фінансової науки констатують очевидні факти широкої розгалуженості сучасних економічних і фінансових теорій, їх різноманіття, існування їх широкого спектра. Водночас переважна більшість учених, хоч і відмічає певні недоліки такого становища в економічній і фінансовій науці, справедливо вважає, що «будь-яка спроба уніфікації теорії є нерозумною та зайвою, оскільки сучасний світ є глибоко плюралістичним». Г.Бортіс закликає науковців до достатньо широкого мислення, врахування переваг альтернативних або навіть протилежних підходів, що «сприятиме розвитку науки взагалі та економічної теорії зокрема». Нинішнє нагальне завдання –«з'ясувати природу головних підходів, які характеризують велику групу теорій» [2, с. 20]. Загальний висновок ученого щодо значення класифікації такий: «Відповідь на наявне розгалуження економічної теорії полягає не в спробі відновити єдність, а в створенні раціональної класифікації теорій, щоб врешті решт можна було одержати структуровану основу економічної науки» [2, с. 20-21].

Систематизацію сучасних теоретичних потоків Г. Бортіс здійснює на основі розгляду їх як спектру, пересуваючись в межах його справа наліво. Місце праворуч від центру посідають переважно різноманітні варіанти домінуючої нині неокласичної теорії. У межах її виокремлені австрійська теоретична економіка, теорії економіки пропозиції, раціональних сподівань, монетаризм М. Фрідмена, загальна теорія рівноваги, вальрасівська нерівноважна економіка, нарешті, маршалліанська теоретична економіка часткової рівноваги. «Критика соціалістичної теорії та реальності теж зосереджена переважно праворуч; однак, деякі з цих підходів можна розмістити в центрі, а ті, що спираються на ранні роботи Маркса – навіть ліворуч». – вважає Г. Бортіс [2, с. 16]. Тому тут розміщені різні економічні теорії соціалізму,

різноманітні напрями марксизму та радикалізму. При зміщенні до центру знаходимо «неокласичний синтез». В центрі домінують «позитивні економічні теорії», насамперед, ортодоксальне кейнсіанство; прагматичні, головним чином, інституціональні теорії; нормативні аспекти типу «третього шляху», різні течії посткейнсіанства (фундаментального, робінсоніанського, неорікардійського), класико-кейнсіанські теорії.

Г. Бортіс слушно застерігає про приблизність і неповність наведеного переліку спектру економічних теорій, привертає увагу до поняття інституціоналізму та інституцій як ключового для суспільних наук. Вчений, як і переважна більшість представників сучасної економічної науки, розрізняє два види інституціоналізму – традиційний і новий.

Проте розуміння розвитку традиційного інституціоналізму у нього відмінне від загальнопоширеного і досить дискусійне, оскільки пов'язане з роботами К. Маркса, зокрема його «Капіталом» [2, с. 60]. На основі розгляду відмінностей між традиційним і новим інституціоналізмом Г. Бортіс підкреслює: «новий інституціоналізм виявляється дуже корисним для розуміння окремих проявів суспільного життя. Однак для того, щоб спеціалісти із суспільних наук могли розробити хоча б приблизне уявлення про функціонування суспільства в цілому, цей тип інституціоналізму слід доповнити традиційним інституціоналізмом [2, с. 61].

Своєрідне бачення інституціоналізму та його місця у сучасній економічній теорії (а звідси – вихід на аналіз фінансової системи і фінансових інститутів) запропонували автори і укладачі п'ятитомного видання теорії та історії світової економічної думки (Ю.Я. Ольсевич, Г.Г. Фетісов, О.Г. Худокормов). Значення доробку вчених полягає в тому, що це один з небагатьох варіантів сучасної класифікації економічної теорії взагалі та інституціональної теорії зокрема в широкому історичному контексті її виникнення, розвитку, еволюції. Класифікація дає наочне уявлення про складний процес поступу світової економічної думки, її взаємозв'язки і взаємодію, багатоманітність і єдність теорії, шкіл, течій, напрямів сучасного етапу розвитку економічної науки.

Виокремлені, як відносно самостійні, протилежні, але разом з тим взаємодіючі два великих блоки економічної думки – неортодоксальні економічні теорії та теорії західного мейнстріму (основні течії).

При цьому новизна полягає у набагато ширшому, порівняно з минулим, трактуванні теоретико-економічного мейнстріму Заходу. Він не обмежений теоріями сучасного неокласичного напрямку. Разом з тим у межах першого блоку подане своєрідне бачення внутрішньої структури сучасного інституціоналізму, його місця у загальній системі економічної теорії.

Для класифікації, здійсненої вченими, характерне пов'язання теоретичного змісту основних концепцій, шкіл і напрямів економічної думки Заходу з соціально-політичною практикою, а також методологією економічної науки, її специфікою щодо тих чи інших шкіл, напрямів.

У запропонованій класифікації теоретичні потоки розміщені зліва направо – від лівого революціонізму (Е. Мандель) до ліво- і правоцентристських економічних теорій і нарешті до ультралібералізму (Л. Мізес, Ф. Хайек та ін.). Складники класифікації такі:

- лівий фланг економічної думки (західний марксизм і ліворадикальна критика капіталізму);
- лівоцентристські економічні теорії (західноєвропейські соціал-демократичні економічні теорії, теорії інституціонально-еволюційного напрямку та теорії неортодоксального кейнсіанства);
- центристські теорії (німецький неолібералізм, неінституціоналізм, ортодоксальне (праве) кейнсіанство, «неокласичний синтез»);

- праволіберальний фланг економічної теорії (традиційні та сучасні неокласичні концепції);
- економічний ультралібералізм (теорії австрійської та неоавстрійської шкіл).

Автори цієї класифікації відносною новизною її вважають включення у загальну схему процесу розвитку економічної думки досить широкого «інституціонально-еволюційного напрямку», що виокремлений на лівому фланзі економічної думки. До нього включені насамперед англо-американський інституціоналізм (Т. Веблен, Дж. Гобсон, Дж. Коммонс, У. Мітчелл) та американський інституціоналізм вебленської традиції (К. Поланьї, У. Ростоу, Дж. Гелбрейт, Р. Хейлбронер, Д. Белл, О. Тоффлер, Дж. Ходжсон) [5, с. 15-16]. Сильна сторона і реальна новизна такої класифікації – включення до складу американського інституціоналізму вебленської традиції, теорій представників сучасного постіндустріалізму (постіндустріальної, інформаційної, знаннєвої економіки тощо). В економічній літературі подібне поєднання у межах сучасного інституціоналізму положень інституціональної теорії та різних концепцій постіндустріалізму здійснено нами і наприкінці першого десятиліття XXI ст. отримало назву «інституціонально-інформаційна економіка».

За класифікацією російських авторів «інституціонально-еволюційний напрям», окрім власне американського інституціоналізму двох зазначених вище видів, охоплює також лівоцентристську теорію добробуту А. Сена; французький дирижизм і регуляціонізм (Ф. Перру, Р. Буайє); економічну теорію угод (О. Фавро, Л. Тевено); комплекс еволюційних економічних теорій: неошумпетеріанство (Р. Нельсон, С. Вінтер), історичний неінституціоналізм (Д. Норт, В. Фогель), QWERTY – номіку (або новітню економічну історію) П. Девіда, Б. Артура.

Підстава для об'єднання всіх зазначених вище економічних теорій та шкіл у інституціональний еволюціонізм як єдиний напрям сучасної економічної науки – подібність їхньої методології. До характерних рис цієї методології належать: акцент в аналізі на зміні, рухомості окремих економічних структур зокрема і всього народного господарства як цілого; використання схожого категоріального апарату з особливою опорою на соціальні інститути; вербальне (а не математичне) моделювання економічних ситуацій; загальне критичне, інколи відверто негативне, ставлення до неокласичного мейнстріму; реформаторська практична економічна програма.

Специфічний варіант класифікації економічної теорії, економічних систем, суті та місця інституціоналізму запропонував відомий російський вчений Г. Б. Клейнер. Його класифікація оснований на виокремленні та визначенні чотирьох основних парадигм сучасної економічної науки: неокласичної, інституціональної, еволюційної та системної. Об'єкт і предмет кожної з них учений визначив таким чином. *Концепція неокласики* розглядає економічну систему як сукупність взаємодіючих агентів (фізичних або юридичних осіб), що здійснюють у вільному економічному просторі процеси виробництва, споживання і обміну та виходять при цьому із власних інтересів, які розуміють головним чином як максимізацію прибутку від всіх видів діяльності. Головний об'єкт дослідження неокласики – економічний агент, а головний предмет дослідження – дії агента на ринку. Згідно *інституціональної парадигми*, дія агентів здійснюється не в умовах вільного ринку, а в ситуаціях з різноманітними інститутами. Спонукальними мотивами дії агентів у цій концепції є не стільки спроби даного агента забезпечити собі максимальний прибуток, скільки його прагнення відповідати інституціональним нормам і правилам та поліпшувати своє становище у структурі цих інститутів. Тому головний об'єкт дослідження вже не агент, а інститут, а предмет – дослідження відносин між агентами та інститутами, а також між самими інститутами. *Еволюційна парадигма* опирається на динамічне уявлення про структуру соціально – економічного простору, на механізми дослідження основних особливостей поведінки агентів у рамках еволюції їх популяції. Поведінка агентів розглядається в контексті факторів еволюційного характеру і вимагає виявлення та

вивчення механізмів, що аналогічні механізму відтворення генотипу агента, популяції агентів, суспільства в цілому. Головний об'єкт дослідження – популяція агентів, що мають аналогічний соціально – економічний генотип, а предмет вивчення факторів [7].

Для характеристики економічних систем Г. Б. Клейнер використовує поняття нової системної парадигми, розробленої видатним угорсько–американським економістом Я. Корнаї. Перевага її вбачається у можливостях аналізу системи з врахуванням взаємодії агентів і інститутів, а також агентських популяцій, ендогенних і екзогенних факторів, динаміки розвитку. В межах даної парадигми, вважає російський учений, соціально – економічний простір розглядається як сукупність економічних систем, що об'єднують агентів та інститути, а також генетичні механізми відтворення агентських популяцій. З точки зору вченого, за такого підходу реалізується прагнення до аспектного розгляду соціально – економічних утворень як комплексів, що мають риси технологічних, економічних, соціальних, інституціональних, біологічних та інших систем [7].

Дискусійний (якщо не сказати, на наш погляд, помилковий) варіант класифікації структури та основних течій сучасного інституціоналізму розробила відомий український дослідник д.е.н., професор В.М. Феценко. Вона вважає, що інституціоналізм упродовж усього періоду свого існування не був цілісним теоретичним ученням. У його межах розроблялися концепції, що відмінні одна від одної за предметом аналізу, метою, результатами та висновками досліджень. Проте розробка та застосування власних, відмінних від попередників, методологічних підходів до вивчення соціально-економічних явищ, дали змогу об'єднати ці концепції в руслі інституціональної течії економічної думки.

У межах інституціоналізму та його еволюції В.М. Феценко виокремила:

- ранній (традиційний) інституціоналізм, що датується першими десятиліттями ХХ ст.;

-соціально-інституціональні технократичні теорії (індустріалізму, системної трансформації капіталізму, глобального розвитку, футурологічні та прогностичні, соціального спрямування, розвитку країн «третього світу»);

- сучасний (новий) інституціоналізм, що представлений двома основними течіями: неоінституціоналізмом та новою інституціональною економічною теорією. До складу неоінституціоналізму включені: індустріально - соціологічна школа (соціальний інституціоналізм; концепція технологічного суспільства); школа суспільного вибору; кон'юнктурна школа. Нова інституційна економічна теорія представлена теорією ігор, теорією неповної раціональності та теорією економічних угод [13, с. 235].

Наші критичні зауваження щодо представленого варіанту класифікації зводяться до таких положень. По-перше, ранній (традиційний) інституціоналізм виявляється «тупиковим», тобто свідомо відкидаються численні твердження багатьох відомих вітчизняних і зарубіжних учених про існування інституціоналізму вєбленівської традиції, продовженого такими авторитетними ученими як Дж. Гелбрейт, Р. Хейлбронер та ін.

По-друге, сучасний інституціоналізм у запропонованому українським дослідником варіанті класифікації надзвичайно розширюється за рахунок включення до його структури десятків так званих соціально-інституціональних технократичних теорій. Значна частина їх, на наш погляд, немає прямого відношення до інституціонального напрямку сучасної економічної науки, а входить до інших її шкіл, течій, напрямів.

По-третє, відсутні ґрунтовні підстави для своєрідного «подвоєння» сучасного інституціоналізму шляхом виділення у ньому неоінституціоналізму та нової інституціональної економічної теорії.

По-четверте, викликає ряд заперечень внутрішнє наповнення окремих складових інституціоналізму. (Залишаємо осторонь питання про складові так звані соціально-інституціональні технократичні теорії як таких, що не мають прямого стосунку до інституціонального напрямку). Так, неоінституціоналізм, з одного боку, безпідставно розширений за рахунок включення до його складу так званої індустріально-соціологічної школи, а з другого боку – також необґрунтовано звужений, оскільки із його складників штучно вилучено ряд економічних теорій, що слугують теоретико-методологічною основою для аналогічних фінансових теорій.

Український науковець О. В. Длугопольський слушно підкреслює, що в економічній літературі є різні тлумачення інституціоналізму, але єдиної класифікації інституціональних теорій немає. Зберігається поділ інституціоналізму на традиційний і сучасний, а останній представлений двома напрямками – неоінституціоналізмом (neoinstitutional economics) і новим інституціоналізмом (new institutional economics) [5, с. 445].

Разом з тим український учений, як і дещо раніше російський дослідник Московський, привертає увагу до появи певної плутанини в поняттях, історія якої така. Термін «неоінституціоналізм» уперше у 1953 р. використав М. Тул у дослідженні, присвяченому ідеям Т. Веблена та його послідовників. Упродовж 1850 – 1980-х років неоінституціональними вважали праці інституціоналістів так званої «нової хвилі» Дж. К. Гелбрейта, Д. Белла, Е. Тоффлера, Г. Мюрдаля, Р. Хейлбронера, Дж. Ходжсона та ін., які створили теорії постіндустріальної цивілізаційної трансформації. У 1975 р. американський учений О. І. Вільямсон ввів у науковий обіг термін «new institutional economics» (нова інституціональна економічна теорія, НІЕТ) для позначення нового теоретичного напрямку як варіанта міждисциплінарних досліджень (enterprise), які поєднували економіку, право, політичні науки, соціологію тощо. У 1990-х роках під впливом праць Т. Еггертсона термін «неоінституціоналізм» поширився власне на праці НІЕТ. Це зумовило плутанину в поняттях «неоінституціоналізм» і «новий інституціоналізм», у тому числі в українській і російській економічній літературі [5, с. 445]. На думку О.В. Длугопольського, українська економічна література традиційно тлумачить неоінституціоналізм і новий інституціоналізм як два напрями сучасної інституціональної теорії, що за умови спільного предмета пізнання (аналіз інститутів) мають принципові теоретико – методологічні відмінності [5, с. 445-447].

Проте слід зауважити, що таке тлумачення структури сучасного інституціоналізму не є загальноприйнятим ні в українській, ні в російській літературі. Більше того, воно викликає ряд заперечень. По – перше, сумнівним вважаємо віднесення до неоінституціоналізму праць Дж. К. Гелбрейта, Р. Хейлбронера, Д. Белла та інших зазначених вище відомих зарубіжних учених – представників постіндустріалізму. По – друге, вбачаємо певну логічну суперечність у судженнях українського ученого. З одного боку, він стверджує про формування неоінституціоналізму на основі неокласичної теорії при незмінності її жорсткого ядра [5, с. 447-448]. Водночас, з другого боку, учений заявляє про суттєві відмінності неоінституціоналізму від неокласики. Аналіз їх, на нашу думку, свідчить, що не всі вони відносяться до м'якої (захисної) оболонки неоінституціоналізму і неокласики.

Врешті – решт у пошуках відмінностей між неоінституціоналізмом і новим інституціоналізмом вчені, по суті, ототожнюють їх. У цьому можна переконатися, порівнявши такі визначення:

1. «Неоінституціоналізм - теоретичний напрям у структурі сучасного інституціоналізму, парадигмальні основи якого сформувалися шляхом синтезу теоретико – методологічних засад традиційного американського інституціоналізму та неокласики; неоінституціоналізм пройшов суттєву еволюцію впродовж ХХ ст., а найбільшого визнання та наукового впливу набув в останні десятиріччя» [5, с. 563].

2. «Новий інституціоналізм – новітня парадигма інституціональної теорії, яка є результатом поєднання теоретичних основ традиційного інституціоналізму з суттєво модифікованими методологічними принципами неокласики» [5, с. 565].

Отже, аналіз п'яти представлених вище класифікацій загальної структури сучасної економічної теорії та місця в ній інституціонального напрямку показує існування як спільного, так і суттєвих відмінностей у цих класифікаціях. Відповідним чином вони відображаються у фінансових теоріях інституціонального типу (напряму) сучасної фінансової думки.

Водночас одним із основних завдань у ході аналізу інституційно-інформаційної економіки стає обґрунтування правомірності віднесення неоінституціоналізму до складу (структури) сучасного інституціоналізму. Основні аргументи на користь цього віднесення такі.

По-перше, представники всіх різновидів інституціоналізму, хоч і різною мірою, відзначаються критичним ставленням до неокласики, яка продовжує залишатися теоретико-методологічним ядром західного мейнстріму. Представники неоінституціоналізму в цілому виступають противниками (теоретичними опонентами) мейнстріму, що дає підставу виокремити і розглядати їх як представників неортодоксальної економічної теорії.

По-друге, відбувається помітне зближення традиційного інституціоналізму і нової інституціональної економічної теорії (НІЕТ). Воно має місце за рахунок включення до НІЕТ аналізу неекономічних чинників (етика, моральність, довіра та ін.) і техніко-економічних факторів (технологічний спосіб виробництва, технологічні уклади, інформаційні технології тощо).

По-третє, не дивлячись на все ще різноманітне трактування ключової категорії «інститут», представники інституціоналізму розглядають суспільство та його економічну складову як сукупність інститутів, що становлять основу діяльності індивідів та колективів, індивідуальних та групових, колективних економічних інститутів. Зближення «старого» і «нового» інституціоналізму ряд його представників та прихильників пропонують здійснювати на основі прийняття НІЕТ макропринципів (наприклад, принципу ефективного попиту або системи цінностей, яка переважає в суспільстві), що впливають на форму суспільних структур чи устрій інститутів.

Одна з характерних особливостей загальної класифікації економічних теорій та теорій інституціоналізму в ній зокрема полягає у «розсіюванні» інституціонально-еволюційного напрямку. По-перше, неоінституціоналізм (теорії трансакційних витрат, прав власності, економічного імперіалізму, економічних організацій, суспільного вибору, конституціональна політична економія, економіка права) виділений окремо і розміщений поряд з німецьким неолібералізмом та ортодоксальним (правим) кейнсіанством у центрі сучасної економічної думки Заходу. Більше того, всі ці напрями сучасної економічної теорії зараховані як складники західного мейнстріму на підтвердження широкого, а не звуженого трактування останнього. По-друге, окремі теорії неоінституціоналізму (нова економічна історія, QWERTY – номіка) вилучені із його складу та віднесені до інституціонально-еволюційного напрямку взагалі. По-третє, оскільки класифікація стосується лише економічної теорії Заходу, то з неї випадають відмінні від західних «національні лінії» у розвитку традиційного та нового інституціоналізму. Йдеться насамперед про українську, російську та інші національні варіанти розвитку інституціонально-інформаційної економіки.

Таким чином, у «роз'єднанні» двох різновидностей або складових частин інституціоналізму – «старого» («традиційного», вебленівської традиції) та «нового» (неоінституціоналізму) вбачаємо прихований критично слабкий пункт розглянутої нами та подібних їй класифікацій, їх розходження з реальністю. Гносеологічною основою цього роз'єднання є абсолютизація певних реальних відмінностей двох варіантів інституціоналізму.

В літературу введені нові поняття «диверсифікація економічного аналізу» і «диверсифікація напрямів інституціонального аналізу» та розкрито їх зміст та механізми [12, с. 227-333]. Під диверсифікацією економічного аналізу розуміють «об'єктивний і закономірний процес розмноження теоретичних підходів у галузі економіки, а також проникнення економічного аналізу в суміжні сфери знання – соціологію, філософію, психологію, юриспруденцію, етику, політологію та ін., що призводить до утворення нового наукового напрямку в економічному аналізі» [12, с. 228]. Отже, теорія диверсифікації економічного аналізу має пряме відношення до проблем класифікації сучасних теорій та напрямів економічної науки.

Дослідження вітчизняних та зарубіжних класифікацій економічних теорій під кутом зору з'ясування у межах їх місця та ролі концепції інституціонального напрямку свідчить про диверсифікацію аналізу економіки, фінансів, економічної і фінансової глобалізації, фінансової системи та багатьох інших фінансово – економічних питань. Диверсифікація стосується не лише парадигмальних теорій мейнстриму, але й має місце у межах власне інституціоналізму. Щодо оцінок впливу такої диверсифікації на ефективність економічної та фінансової політики, то вони коливаються від загальних позитивних до негативних і нейтральних. Визначальними у цих оцінках, на наш погляд, продовжують залишатися різні економічні інтереси, що відображаються в економічних теоріях.

Диверсифікація інституціонального аналізу питань розвитку економіки і фінансів корелюється з відповідними етапами розвитку та еволюції інституціоналістських концепцій [12, с. 245-262].

У межах загальної класифікації сучасних економічних теорій вітчизняні та зарубіжні дослідники здійснюють звужену (деталізовану) структурування окремих основних шкіл і напрямів економічної науки, включаючи й сучасний інституціоналізм. Поняття «загальна» (або «розширена») і «звужена» і деталізована класифікація досить умовні; в основу обох варіантів покладені одні й ті ж головні економічні теорії, школи, напрями та критерії їх класифікації. Відмінність між поняттями полягає у ступені конкретизації структури окремих ключових елементів класифікації, наприклад інституціоналізму.

Однією з новітніх тенденцій у розвитку сучасної економічної думки вважається ускладнення структури мейнстриму сучасної західної економічної теорії. З одного боку, стверджується про загальну відповідність мейнстриму неокласичній парадигмі, тобто ключовим елементам її «твердого ядра» (методологічний індивідуалізм, егоїзм, раціональність поведінки економічної людини (*homo economicus*) та ін.), навіть враховуючи новітні «розширені» трактування цих складників. З другого боку, пропонується ускладнити та розширити структуру мейнстриму за рахунок включення до основної течії ряду новітніх економічних теорій [7; 9; 16]. Зокрема, ряд зарубіжних і вітчизняних дослідників поряд із сучасною неокласикою зараховують до мейнстриму і теорії неінституціоналізму (конституційної політичної економії, економіки права та ін.).

Звернемо увагу на відсутність загальноприйнятої точки зору щодо сутності, складових, кола представників сучасних, нестандартних і неортодоксальних економічних шкіл та напрямів економічної теорії (політичної економії). В літературі подані такі визначення мейнстриму і гетеродоксії. Сучасний мейнстрим економічної науки – це всі ті концепції, в яких економічна поведінка людей трактується з точки зору оптимізації. До мейнстриму відносяться всі гілки неокласичної теорії (у тому числі і наймодніша з них – школа нових класиків), а також неокейнсіанство і новий інституціоналізм. До сучасних гетеродоксальних (або неортодоксальних, «еретичних») шкіл та течій економічної думки слід віднести всі концепції, в яких заперечуються принципи методологічного індивідуалізму, оптимізації і рівноваги [11, с. 95].

Професор Кертинського університету (Перт, Австралія) Ф. О'Хара відніс до гетеродоксії інституціоналізм, марксизм, фемінізм, посткейнсіанство, шумпетеріанство, соціоекономіку, політичну економію міжнародних відносин, екологічну політичну економію, політичну економію розвитку. Вчений пропонує своєрідне бачення міждисциплінарних досліджень і перспектив розвитку економічної теорії. На його думку, зростає число вчених, які вважають себе представниками неортодоксальної школи політичної економії в широкому розумінні. Їх світогляд, як правило еkleктичний, вони вважають перспективою розвитку політичної економії об'єднання в єдину науку різних напрямів досліджень [15, с. 38].

Як свідчить аналіз вітчизняної та зарубіжної економічної літератури, існує проблема не лише класифікації, але й внутрішньої структуризації сучасного інституціоналізму. Справа в тому, що він «представлений гетерогенною множиною внутрішніх течій і предметних відгалужень, тому проблема самої ідентифікації залишається для нього вкрай актуальною, - констатують О. Іншаков та Д. Фролов. – Єдиної інституціональної економічної теорії поки що не існує, але і пропонувані класифікації «інституціоналізмів» залишаються дискусійними» [4, с. 74].

Насправді інституціоналізм і в минулому, і нині відзначається критичним ставленням до стандартних, ортодоксальних передумов та висновків економічних теорій, що входять до складу мейнстріму. Існує величезна кількість прикладів такого критичного відношення. Квінтесенція його, на думку сучасних французьких інституціоналістів, така: «Згідно інституціональної політичної економії, жодна будь-яка життєздатна, тривала і глобальна координація не може бути досягнута через суцільно інструментальну індивідуалістичну раціональність, не важливо, параметричну чи стратегічну. І таким шляхом для неї не можуть бути створені її структурні основи. Виникнення скільки – небудь ефективною координації на макрорівні передбачає, в тій чи іншій мірі, наявність спільних цінностей і політичного регулювання» [3, с. 19].

Інституціоналізм розвиває нестандартні та неортодоксальні економічні підходи до аналізу економічної та фінансової систем, глобалізації та розробляє відповідні рекомендації для економічної та фінансової політики. Проте, як вважає ряд французьких інституціоналістів, вже на стадії формування основ цих підходів відразу ж стає очевидним, що відмінності між цими неортодоксальними школами куди менш принципові в порівнянні з очевидною єдністю поглядів [3, с. 17-18]. При цьому інституціоналісти намагаються з'ясувати та викласти ті ключові галузі, в яких сходяться ці неортодоксальні та нестандартні економічні підходи. Водночас вони виходять із передумови, що «тільки у межах *інституціональної політичної економії* різноманітні школи нестандартної економічної думки мають можливість ясно усвідомити свою потенційну єдність і відшукати спільну платформу» [3, с. 18]. Проте свої аргументи інституціоналісти висувають, за їх словами, «не з метою фронтального наступу на позиції стандартної економічної теорії» [3, с. 18]. Своє завдання вони вбачають скоріше у тому, щоб «окреслити загальну перспективу, в рамках якої можна краще зрозуміти аналітичні досягнення стандартної економічної теорії» [3, с. 18].

Проте подібні заяви, на наш погляд, не слід сприймати як відсутність конфронтації у межах плюралізму сучасної економічної теорії та фінансової науки. Насправді інституціоналізм відзначається критичним ставленням до стандартних, ортодоксальних передумов та висновків теорій, що входять до складу мейнстріму. Квінтесенція цього відношення така: «Згідно інституціональної політичної економії, жодна будь-яка життєздатна, тривала і глобальна координація не може бути досягнута через суцільно інструментальну індивідуалістичну раціональність, не важливо, параметричну чи стратегічну. І таким шляхом для неї не можуть бути створені її структурні основи. Виникнення скільки-небудь ефективною координації на

макрорівні передбачає, у тій чи іншій мірі, наявність спільних цінностей та політичного регулювання» [3, с. 19].

Об'єктивний процес глобалізації пов'язує та переплітає економічне, політичне, соціальне, культурне життя народів у планетарному масштабі і, таким чином стає всеохоплюючим. Суть його вдало розкрита у праці Д. Хельда, А. Макбрю та Д. Гольтблата «Глобальна трансформація. Політика. економіка. культура». Глобалізацію, - вважають автори книги, - можна визначити як процес розширення і поглиблення взаємопов'язаності країн світу у всіх сферах сучасного суспільного життя – від культури від злочинності, від фінансів до духовності, процес, що прискорюється.

Безумовно, провідну роль у цьому всеохоплюючому процесі відіграють економічні та фінансові чинники. Проте вони у своєму розвитку та різних формах прояву зазнають значного впливу й інших, неекономічних чинників. такий розвиток об'єктивного процесу глобалізації, насамперед економічної і фінансової, підштовхує вчених різних галузей суспільних і природничих наук до міждисциплінарних досліджень. Звичайно, йдеться не лише про економічну і фінансову глобалізацію, але й про всі інші важливі економічні та фінансові явища і процеси.

У фінансовій та економічній науці цей стимулюючий потужний поштовх до міждисциплінарних досліджень особливо помітний у галузі вітчизняного та зарубіжного інституціоналізму, який, як науковий напрям, за своєю природою є міждисциплінарним.

Нові явища і процеси у наукових дослідженнях отримують своє відображення у новітній літературі. «Філософи, психологи, соціологи, антропологи, біологи, фізики, математики та історики здійснили великий вплив на наше розуміння економічних феноменів у минулому, і змістовно, і методологічно, - пише професор Нової школи соціальних досліджень (Нью – Йорк США) Д. Фоулі. – вважаю, що підтримувати нове мислення в економіці означає також підтримувати, посилювати і оживляти ці міждисциплінарні зв'язки. Постійний діалог між зацікавленими дослідниками і вченими, що працюють над схожими задачами у різних наукових дисциплінах, стане кращою гарантією відкритої, критичної дискусії в економічній науці» [14, с. 94].

Водночас учений визнає труднощі у рекомендації напрямку змін в галузі економічної теорії, або навіть просто у спробах вплинути значною мірою на напрямок досліджень. Проте Д. Фоулі сповнений оптимізму, бо, на його думку суперечлива і спірна історія розвитку економічної науки показує колосальний потенціал нових конструктивних ідей в ній, насамперед в економічній теорії, макроекономіці та фінансах. До розуміння та використання цих ідей, формування нового економічного мислення американський вчений підходить з позицій інституціоналізму. «Очевидно, ці нові можливості пов'язані так чи інакше з баченням економіки як складної, адаптивної системи, далекої від рівноваги, - вважає Д. Фоулі. – Сподіваємося, що зміна точки зору спроможна повернути економічну науку до її найбільш продуктивних та інтелектуально значимих основ, які ми бачимо у працях класичних політекономів, повернути до більш філософсько-відкритого і діалектичного бачення економіки як моменту людського життя у суспільстві» [14, с. 92].

Поряд з цим нове економічне мислення, з точки зору американського дослідника, передбачає нове формулювання проблеми економічної рівноваги і розподілу шляхом включення теорії статистичних коливань в економічних взаємодіях, перехід макроекономіки і фінансової економіки від пророкування траєкторій економічних змінних до розуміння якісних властивостей системи, введення конструктивних і числових методів в економічне моделювання та критичну реконструкцію економетричних статистичних методів [14, с. 82, 92-94].

Пропагована міждисциплінарність наукових досліджень має пряме відношення не лише до вивчення економічної і фінансової глобалізації, але й до сучасних

класифікацій економічної науки, з'ясування місця інституціоналізму в них і чинить вплив на них.

Найбільш «просунуті» класифікації сучасної економічної теорії та внутрішньої структуризації сучасного інституціоналізму в певній мірі враховують наявність у ньому національної копоненти. Мова йде насамперед про французький інституціоналізм та його школи [1; 3; 6; 12]. Вони охоплюють теорії регуляції, узгоджень (конвенцій), координації, відомими представниками яких є Ф. Перру, М. Агліетта, К. Бессі, Л. Болтанські, Р. Буайє, Р. Емар – Дюверне, А. Орлеан, Л. Тевено, О. Фавро та інші провідні французькі вчені. Предметне поле досліджень французького інституціоналізму – це вивчення питань узгодження (конвенцій) та координації дій агентів в економічному процесі і регуляції виконавчими структурами тих сфер діяльності, за які вони несуть відповідальність або які становлять для них інтерес [12, с. 324].

Відмітну ознаку французького інституціоналізму становить свідомо підкреслюваний його представниками міждисциплінарний характер дослідницької програми, що стала однією з найвпливовіших парадигм у французькому просторі соціальних наук. Л. Тевено, Ф. Емар – Дюверне та інші представники зазначених вище теорій, роблячи акцент на міждисциплінарному характері своїх досліджень, вживають вираз «епоха зближення економічних, соціальних і політичних наук». Проте, як зазначається в літературі, така установка означає не стільки заклик до ліквідації міждисциплінарних меж у дослідженнях, скільки визнання необхідності серйозного оновлення власне економічної теорії. Вирішення її фундаментальних проблем, пов'язаних із цінностями, координацією та раціональністю, на думку французьких інституціоналістів, неможливе без дискусії, без запозичень між суспільно–науковими дисциплінами, насамперед – економікою і соціологією.

На думку відомих російських інституціоналістів О. Іншакова та Д. Фролова, в сучасних умовах плюралізму економічних теорій та ідейного банкрутства неокласики «на перший план висуваються альтернативні і периферійні течії, але саме інституціоналізму належить реалізувати історичний шанс – утвердитись як лідируючий науковий напрям, що найбільшою мірою впливає на економічну теорію, практику і політику» [4, с. 63]. Тому вважається закономірним новий виток дискусій про специфіку сучасного стану і перспективи розвитку економічного інституціоналізму, протиріччя і евристичний потенціал його методології та категоріального апарату. Він, на переконання російських учених, покликаний дати новий імпульс інституціоналізації самої інституціональної економічної теорії шляхом формування і закріплення продуктивних наукових конвенцій, що уможливають подолання існуючих методологічних і термінологічних «пасток» [4, с. 63].

Міркування відомих російських науковців щодо подальшого розвитку інституціонального напрямку відзначаються оригінальністю й тяжінням до об'єднання наукових зусиль і теорій. «Еволюційна перспектива взаємодії цих теорій – *«інституціональний синтез»* на основі формування єдиної методологічної та категоріальної бази, – вважають вчені, – У сучасних умовах необхідно не стільки розвивати інституціоналізм як такий, скільки синтезувати певні елементи інституціонального, марксистського і посткейнсіанського аналізу» [4]. Така перспектива розвитку, підкреслюють російські вчені, відповідає реаліям поступальної конвергенції неокласичного, неінституціонального і еволюційного підходів в економічній науці. Окрім того, на думку науковців, важливо забезпечити синтез інституціональної, організаційної та інформаційної економіки.

Отже, ряд вітчизняних і зарубіжних представників інституціоналізму активно виступають за конвергентний шлях розвитку в інституціоналізмі, як плідний на їх думку, в теорії та практиці.

Перспективні начерки учених щодо подальших досліджень у галузі інституціоналізму відзначаються оптимізмом та зосередженням на деяких можливих ключових моментах у цих дослідженнях. До них віднесені: необхідність виявлення загальних законів, що властиві інституціональній формі руху реальності; зміцнення методологічного фундаменту інституціональної економіки; перехід до нової парадигми міждисциплінарних досліджень на основі спільності та сумісності базових категорій, а також взаємного стимулювання розроблень та збагачення їх результатів з допомогою емпіричних понять і методів окремих наук про природу, господарство і суспільство. «В перспективі, – прогнозують вчені, – це створить потужний імпульс уніфікації категоріального апарату інституціональної теорії та конвергенції методологічних «платформ», що приведе до якісно нових і, можливо, неочікуваних наукових результатів» [4].

Висновки. На основі вище викладеного зробимо деякі загальні висновки.

1. Сучасна економічна теорія відзначається розгалуженістю, багатоманітністю, альтернативністю і навіть протилежністю концепцій, шкіл, течій, напрямів та характеризується надзвичайною різноплановістю. Її складові суттєво залежать від економічних, соціальних, політичних, культурних факторів та обставин, що характеризують конкретну епоху. Вони також змінюються з плином часу в залежності від зміни історичного становища. Складність реального світу обумовлює завжди ймовірність його пізнання та зміну значення різних теорій зі зміною часу.

2. Спроби загальної класифікації економічних теорій ґрунтуються на певних соціальних філософіях (варіанти лібералізму, соціалізму, гуманізму), що складають єдину об'єднуючу основу економічних наук. Оцінка значення інституційної системи та поведінки, що змінюються, залежить від тієї соціальної філософії, яку явно чи неявно сповідує той чи інший вчений.

3. Спроби загальної класифікації економічних теорій опираються на різні критерії. В результаті отримуємо різні варіанти загальних класифікацій, а також розміщення в спектрі шкіл, напрямів економічної науки сучасного інституціоналізму і його конкретної внутрішньої структури.

4. Надмірна багатоманітність, альтернативність та розгалуженість економічних теорій при спробах їх класифікації, а в подальшому при їх вивченні та практичному застосуванні, зокрема при виробленні економічної та фінансової політики, обумовлюють виникнення ряду проблем. Основні серед них:

- складність забезпечення неупередженого і збалансованого огляду всіх існуючих теорій та напрямів сучасної економічної думки, їх історичного розвитку. Ця інформаційна повинь далеко не обмежується академічним середовищем; вона становить серйозну проблему для економістів-практиків, зокрема, політиків, що вишукують концептуальні засоби для пояснення процесів і явищ соціально-економічного життя та підготовки рішень;

- домінування неокласичної економічної теорії рівноваги у навчальному процесі та у фінансово-економічній практиці; неспроможність з'ясувати зв'язки між теоретичними моделями і реальністю;

- небезпека ізоляції чистої економічної теорії в «башті зі слонової кості» і неспроможність пояснення процесів і явищ реальності. «Однак, теорія, якщо вона ще не безплідна, повинна готувати основу для політичних дій, що може включати системну політику, спрямовану на формування соціально-економічної системи за допомогою створення нових інституцій або модифікації тих, що існують».

- зосередження на практиці на неокласичних теоріях мейнстриму, зокрема ринкового фундаменталізму, веде до серйозних провалів у економічній політиці, сприяє глибоким фінансово-економічним кризам.

5. У різних варіантах загальної класифікації економічних теорій місце і внутрішня структура інституціонального (чи інституціонально-еволюційного) напрямку

визначаються дещо по-різному. Питання його внутрішньої структури продовжують залишатись дискусійними. Однак переважає виокремлення «старого» (традиційного) і «нового» інституціоналізму як складників єдиного, а також включення до складу напряму неінституціоналізму із значною кількістю теорій, що визначають сучасну неінституціоналістську парадигму.

Список використаних джерел

1. Бесси К. Институты и экономическая теория конвенций // К. Бесси, О. Фавро // Вопросы экономики. – 2010. - № 7. – С. 12-38.
2. Бортіс Г. Інституції, поведінка та економічні теорії. Внесок до класико – кейнсіанської політичної економії / Г. Бортіс; Пер. з англ. – К.: ВД «Києво – Могилянська академія», 2007.
3. Буайе Р. К созданию институциональной политической экономии / Р. Буайе, Э. Бруесо, А. Кайе, О. Фавро // Экономическая социология. Т. 9. – 2008. – №3. – С. 19.
4. Иншаков О. Эволюционная перспектива экономического институционализма / О. Иншаков, Д. Фролов // Вопросы экономики. – 2010. – №9. – С. 13-14.
5. Історія економіки та економічної думки: ХХ – початок ХХІ ст.: навч. посіб. / В.В. Козюк [та ін.]; за ред. В.В. Козюка, Л.А. Родіонової. – К.: Знання, 2011. – 582 с.
6. Кирчик О. Экономика конвенций, экономическая гетеродоксия и социальная онтология / О. Кирчик // Вопросы экономики. – 2010. - № 7. – С. 4-11.
7. Клейнер Г.Б. Новая теория экономических систем и ее приложение / Г.Б. Клейнер // Вестник РАН. – 2011. - №9.
8. Либман А.М. Экономическая теория и социальные науки об экономике: некоторые направления развития. М.: Институт экономики РАН, 2007.
9. Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков. В 5 т. / сопред. редкол. Г.Г. Фетисов, А.Г. Худокормов. Т. IV Век глобальных трансформаций. Отв. ред. Ю.Я. Ольсевич. – М.: Мысль, 2004.
10. Нуреев Р. М. Постсоветский институционализм / Под ред. Р. М. Нуреева и Дементьева – Донецк: Каштан, 2005.
11. Розмаинский И. О методологических основаниях мейнстрима и гетеродоксии в экономической теории конца XIX – начала XXI века / И. Розмаинский // Вопросы экономики. – 2008. - № 7. – С. 89-99.
12. Сухарев О.С. Институциональная теория и экономическая политика: К новой теории передаточного механизма в макроэкономике. В 2 – х кн. / О.С. Сухарев: РАН, ин-т экон. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2007.
13. Фещенко В. М. Сучасні економічні теорії. Навч. посібник / В.М. Фещенко. – К.: КНЕУ, 2012.
14. Фоули Д. Математический формализм и политэкономическое содержание / Д. Фоули // Вопросы экономики. – 2012. - № 7. – С. 82-96.
15. О'Хара Ф. Современные принципы неортодоксальной политической экономии / Ф. О'Харра // Вопросы экономики. – 2009. - № 12. – С. 38.
16. Худокормов А.Г. Экономическая теория: Новейшие течения Запада: Учеб. пособие / А.Г. Худокормов. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 416 с.
17. Чухно А.А. Інституціонально – інформаційна економіка: підручник / А.А. Чухно, П.М. Леоненко, П.І. Юхименко. – К.: Знання, 2010. – 687 с.

References

1. Bessi K., Favro K. Instituty i jekonomicheskaja teorija konvencij. // Voprosy jekonomiki. [Institutes and economic theory of conventions]. 2010. №7. P. 12-38.
2. Bortis G. Instytucii', povedinka ta ekonomichni teorii'. Vnesok do klasyko–kejnsians'koi' politychnoi' ekonomii' [Institutions, behavior and economic theories.

Contribution to classic Keynesian economics]. / *Per. z angl. K.: VD «Kyjevo-Mogylyans'ka akademija»*, 2007.

3. Buaje R. Brueso Je., Kaje A., Favro O. K sozdaniju institucional'noj politicheskoj jekonomii [Creation of institutional political economy].// *Jekonomicheskaja sociologija. T.9. 2008. №3. P. 19.*

4. Inshakov O., Frolov D. Jevoljucionnaja perspektiva jekonomicheskogo institucionalizma [Evolutional perspective of economic institutionalism]. // *Voprosy jekonomiki. 2010. №9. P. 13-14.*

5. Istorija ekonomiky ta ekonomichnoi' dumky: XX – pochatok XXI st. [History of economics and economic thought: XX – beginning of XXI century].: *navch. posib. / za red. VV. Kozjuka, L.A. Rodionovoi'. K.: Znannja, 2011. 582 p.*

6. Kirchik O. Jekonomika konvencij, jekonomicheskaja geterodoksija i social'naja ontologija [Economics of conventions, economic heterodoxy and social ontology]. // *Voprosy jekonomiki. 2010. №7. P. 4-11.*

7. Klejner G.B. Novaja teorija jekonomicheskikh sistem i ee prilozhenie [New theory of economic systems and its application]. // *Vestnik RAN. 2011. №9.*

8. Libman A.M. Jekonomicheskaja teorija i social'nye nauki ob jekonomike: nekotorye napravlenija razvitija. [Economic theory and social sciences about economy: separate directions of development]. M. : Institut jekonomiki RAN, 2007.

9. Mirovaja jekonomicheskaja mysl'. Skvoz' prizmu vekov. [World economic thought. Through prism of ages].V 5t. / *sopred. redkol. G.G. Fetisov, A.G. Hudokormov. T.IV Vek global'nyh transformacij. Otv. red. Ju.Ja. Ol'sevich. M. : Mysl', 2004.*

10. Nureev R. M. Postsoveckij institucionalizm [Post-Soviet institutionalism]. / *Pod red. R. M. Nureeva i Dement'eva, Doneck: Kashtan, 2005.*

11. Rozmainskij I. O metodologicheskikh osnovanijah mejnstrima i geterodoksii v jekonomicheskoi teorii konca HIX – nachala HHI veka [On methodological basics of mainstream and heterodoxy in the economic theories of end XIX – beginning of XXI century]. // *Voprosy jekonomiki. 2008. №7. P. 89-99.*

12. Suharev O.S. Institucional'naja teorija i jekonomicheskaja politika: K novoi teorii peredatochnogo mehanizma v makrojekonomike. [Institutional theory and economic policy: to the new theory of transmission mechanism in macroeconomics]. V 2–h kn. M. : ZAO «Izdatel'stvo «Jekonomika», 2007.

13. Feshhenko V. M. Suchasni ekonomichni teorii'. [Modern economic theories]. *Navch. Posibnyk. K. : KNEU, 2012.*

14. Fouli D. Matematicheskij formalizm i politjekonomicheskoe sodержanie [Mathematical formalism and political and economical content]. // *Voprosy jekonomiki. 2012. №7. P. 82-96.*

15. O'Hara F. Sovremennye principy neortodoksial'noj politicheskoj jekonomii [Modern principles of neo-orthodox political economy]. // *Voprosy jekonomiki. 2009. №12. P. 38.*

16. Hudokormov A.G. Jekonomicheskaja teorija: Novejshie techenija Zapada: Ucheb. posobie. [Economic theory: the newest western tendencies]. M. : INFRA-M, 2009. 416 p.

17. Chuhno A.A., Leonenko P.M., Juhimenko P.I. Institucional'no–informacijna ekonomika: pidruchnik [Institutional and informational economics]. K. : Znannja, 2010. 687 p.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Леоненко Петро Михайлович, доктор економічних наук, професор, завідувач відділу теорії економіки і фінансів

*Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління»
вул. Дегтярівська 38-44, к.88, м. Київ, 04119, Україна*

ДАнные ОБ АВТОРЕ

Леоненко Петр Михайлович, доктор экономических наук, профессор, заведующий отделом теории экономики и финансов

*Государственная учебно-научное учреждение «Академия финансового управления»
ул. Дегтяревская 38-44, к.88, г. Киев, 04119, Украина*

DATA ABOUT THE AUTHOR

Petro Mykhailovych Leonenko, Doctor of Economics, Professor, Head of Unit of Theory of Economics and Finances

*State Scientific and Educational Institution "Academy of Financial Management"
Degtiarivska Str., 38-44, flat 88, Kyiv, 04119, Ukraine*